

Oponentský posudek

Alžběta Semrádová

Kult sv. Anny v Čechách v období středověku a raného novověku

(Katalog malířských děl)

Diplomová práce

Ústav pro dějiny umění FF UK, Praha 2018

Alžběta Semrádová si pro svoji diplomní práci zvolila ikonografické téma a předsevzala si představit tuzemské památky výtvarného umění středověku a raného novověku, které se váží ke kultu sv. Anny. Syntetická část je pak doprovázena katalogem malířských památek, vybraných dle zvoleného klíče. Předkládaný text tak svým obsahem tvoří určitý pandán diplomové práce Hany Vorlové, která se zabývala stejným tématem na materiálu sochařském a byla obhájena r. 2002 na Palackého univerzitě v Olomouci. Četnost odkazů k této nepublikované studii, nezdělaných „podrobně viz: ...“, otevírá otázku, zda by nebylo lepší samotné zpracovávané téma již na počátku formulovat tak, aby diplomantce umožnilo více samostatné práce.

V první kapitole se autorka zdárně vyrovnala s obtížnou tematikou vzniku a rozvoje kultu sv. Anny v evropských souvislostech, která svoji přímou souvislostí s vývojem nauky o Neposkvrněném početí Panny Marie hraničí s dějinami dogmatické teologie a scholastiky. Ve druhé kapitole přehledně představila variabilitu ikonografických typů a způsobů zobrazování sv. Anny, jakož i pokusy o systemizaci a návrhy terminologie, které předložili autoři, kteří se tématem dosud nejobšírněji zabývali (Virginia Nixon, Ludwig Grote).

Vlastním specifickým kultu sv. Anny v tuzemském prostředí se pak věnují zbývající kapitoly a připojený katalog. První z těchto kapitol sleduje vznik a působení svatoanenských bratrstev – fenoménu charakteristického pro oblast jižních a jihozápadních Čech. Dále je zařazena kapitola poněkud povšechně nazvaná „Místa zvýšené svatoanenské úcty“ a závěrečná část se věnuje kultu sv. Anny v horních oblastech a obcích. Zatímco první z posledně zmíněných tří kapitol má částečně interpretativní charakter, další dvě jsou svým charakterem spíše enumerativní. Zvolené zorné úhly se přitom alespoň částečně překrývají, protože jak místa doložených svatoanenských bratrstev, tak řada míst v horních regionech byla zároveň přirozeně místy zvýšené svatoanenské úcty. Při četbě posledních tří kapitol tak čtenář opakovaně naráží na již zmiňované lokality, přičemž pokaždé je jejich výčet motivován jiným hlediskem. Zdá se, že úspornějším a přehlednějším řešením by bylo postupovat po jednotlivých regionech a pokusit se o popsání specifík svatoanenské úcty na tomto, pouze zdánlivě triviálním půdorysu. Přímější cestou by tak autorka dospěla k pozoruhodnému zjištění, které formulovala v návaznosti na pojednávané kapitoly – tedy, že svatoanenská úcta v jižních a jihozápadních Čechách a úcta v Čechách severozápadních mají překvapivě odlišný charakter. V Krušnohoří se totiž nesetkáváme se svatoanenskými bratrstvy, jejichž výskyt je omezen právě na prvně zmiňovanou oblast. Toto zjištění by si po mém soudu zasloužilo poněkud hlubší pokus o interpretaci – například s ohledem na konfesijní charakter obou regionů. Poněkud zkrátka přišla rovněž pouze okrajově zmíněná souvislost kultu sv. Anny s nekropolemi a pohřebními a hřbitovními kaplemi, přičemž ve výčtu těchto míst absentuje příklad, jehož analýza by mohla vést k interpretaci tohoto vztahu – pohřební kaple sv. Anny v klášteře svatojiřských benediktinek. I další téma, které autorce z práce vyvstalo, by si zasloužilo detailnějšího rozboru – jde o moment náhlého konce svatoanenské úcty a možné souvislosti s reformami tridentského koncilu, který odmítl některé kontroverzní a od vlastní

církevní tradice již dosti odlehlé představy, mezi něž patřilo i „učení“ o trinubiu sv. Anny, spolu se souvisejícími genealogickými představami o Ježíšově rodině.

Práce – přinejmenším výtisk, který měl oponent k dispozici – vykazuje řadu formálních nedostatků, z nichž některé jsou pozoruhodné a jeden i vážnější. V první řadě by text zasloužil pečlivější redakci, která by odstranila některá nesrozumitelná či matoucí vyjádření (s. 80: „Pravdou zůstává, že sv. Anna byla též patronkou horního podnikání a její manžel měl v tomto odvětví nejspíše své zájmy.“ – o zájmech sv. Jáchyma o horní podnikání ale Zlatá legenda nic nepraví...; s. 90: „Zda je však možno hovořit o odlišné účtě, která by vybočovala ze standardních rozdílů mezi katolíky a kališníky, nelze dle mého názoru hovořit.“ – ???), nevhodná přehlédnutí (u obr. 5 zůstala popiska v angličtině – patrně tak, jak ji nabídnul použitý vyhledávač...) i řadu drobnějších (ale i závažnějších) gramatických chyb (s. 80, 89). Podivuhodné je rozhodnutí tisknout část textu po jedné straně listu a část oboustranně. Větší než malé množství zbytečné práce by si autorka ušetřila volbou standardního úzu v případě odkazů v poznámkách. Kombinace vhodného zkráceného odkazu (Pešina 1950) se zcela nevhodným odkazem k prvnímu výskytu citované položky (pozn. 13) nepřináší žádnou přidanou hodnotu (kdyby čtenář nekrásně zalistoval dopředu k pozn. 13, nedozvěděl by se tu nic dalšího, než „Pešina 1950“, tedy přesně to, co se dozví v případě všech dalších poznámek) a navíc nutně spěje k výsledku v podobě zmatku, protože udržet tento, dnes již zcela antikvovaný, způsob odkazů až do konce práce bez chyby, je disciplinou z hlediska redakční práce skutečně královskou. Nelze tedy autorce nijak vyčítat, že této maximě nedostála (na s. 84 nalezneme například tento odkaz: pozn. „356 Mudra / Ottová 2014 (pozn. 362)“ – tedy v pozn. 356 je citováno dílo, které bude poprvé citováno až v pozn. 362; na následující straně je pak pozn. 359, která zní: „Zeman 2010 (pozn. 359)“ – komentáře netřeba..).

Vážnější nedostatek, který by se opravdu neměl v závěrečné práci objevit, povstal zřejmě z rozhodnutí rozdělit bibliografii na část, která se váže k syntéze a na část, která se váže ke katalogu. Toto dělení v případě jednotného tématu práce samo o sobě postrádá opodstatnění a logiku, závažnější však je, že ona druhá část bibliografie – seznam literatury vázící se ke katalogu – nakonec zcela absentuje!! Je to pochybení jistě „pouze“ technické, ale práci oponenta nemůže neovlivnit.

Souhrnně řečeno: z výše formulovaných postřehů považuji za závažnější jeden obsahový – že se autorka spokojila s konstatováním některých zajímavých závěrů, které z práce na tématu vyvstaly, a nepokročila k pokusu jejich analýzy a zhodnocení; a jeden formální – absence části bibliografického seznamu. Jinak lze konstatovat, že diplomová práce Alžběty Semrádové splnila kritéria na takovou práci kladená – autorka dokázala téma představit a formulovat, stanovit základní otázky s ním spojené, resumovat dosavadní literaturu, provést revizi bádání a heuristiky a alespoň dílčím způsobem naznačit vlastní možná řešení. Práci tedy lze doporučit k obhajobě, přičemž ji navrhuji hodnotit známkou „velmi dobře“.

15. června 2018

Jan Klípa